

SECTION 12. THEORY AND METHODS OF EDUCATION MANAGEMENT

DOI: 10.46299/ISG.2024.MONO.PED.4.12.1

12.1 Досвід європейських країн у державному регулюванні медичної освіти: можливості для України

Останні десятиліття привнесли нове розуміння значення "людського здоров'я" завдяки науковим досягненням та інноваціям, що відкрили нові перспективи у сфері охорони здоров'я. Ці відкриття стали відповіддю на давні та сучасні виклики, які постають як перед окремими пацієнтами, так і перед громадським здоров'ям у всьому світі. У цьому процесі важливу роль відіграють високоякісні медичні дослідження, які лежать в основі створення нових методів діагностики та лікування, що забезпечують вищу якість медичних послуг і позитивно впливають на рівень життя. Забезпечення надання якісної медичної допомоги потребує не лише висококваліфікованих медичних фахівців, але й продуманого підходу до навчання, що враховує не лише соціальні потреби, а й сучасні досягнення медицини, науки та етичні аспекти.

На Європейському континенті нараховується приблизно 440 медичних шкіл, які щорічно випускають близько 70 000 випускників, формуючи медичне середовище з понад 2,5 мільйонами фахівців, які обслуговують населення чисельністю 770 мільйонів осіб [340]. Нові демографічні, соціальні, поведінкові та епідеміологічні зміни, а також підвищені вимоги до рівня медичних послуг стимулюють розвиток нових компетенцій у випускників медичних шкіл.

З огляду на те, що в Європі освітня політика належить до компетенції національних урядів, Європейський Союз не може нав'язати стандартизацію освітніх систем у своїх країнах-членах. У більшості країн Європи управління медичною освітою здійснюється на стику кількох міністерств і відомств: освіти, охорони здоров'я, науки, інновацій, а інколи — економіки. Така структура обґрунтована, оскільки медичні установи виконують не тільки лікувальні, а й освітні функції, де практикуючі професіонали одночасно навчаються і працюють.

Висока якість професійної підготовки медичних фахівців є критично важливим елементом для формування конкурентоздатних спеціалістів. У зв'язку з цим, підвищення якості медичної освіти та конкурентоспроможності вищих медичних закладів є першочерговим завданням у більшості країн світу.

Якість освіти є основою сучасної освітньої політики та стратегічним пріоритетом у всіх країнах, включених до європейського освітнього простору.

Якість вищої освіти (Quality in Higher Education) - це ключове поняття Болонського процесу, результат здобутих особою знань, умінь, навичок, інших компетентностей, що відображає її рівень відповідно до стандартів вищої освіти. Однак, значна частина науковців звертають увагу на багатогранності даного поняття. Сюди ж можна віднести кваліфікацію викладачів, матеріально-технічний стан бази, якість і кількість науково-методичної літератури, сучасність навчальних програм, якість професійних студентських практик. [341, 342].

У Європейському просторі вищої освіти, відповідно до принципів Болонського процесу, було створено Європейську асоціацію гарантій якості вищої освіти (European Association for Quality Assurance in Higher Education, ENQA). У межах ENQA було розроблено низку документів, що містять загальні вимоги до кваліфікацій та компетентностей фахівців з вищою освітою та поради щодо системного забезпечення якості вищої освіти у країнах ЄС. Головними документами ENQA є «Структура кваліфікацій європейської зони вищої освіти» та «Стандарти і рекомендації із забезпечення якості в європейському просторі вищої освіти» [343, 344]. Основними завданнями ENQA є: проведення експертизи та вдосконалення процедур забезпечення якості вищої освіти; поширення нових ідей та кращих практик у галузі забезпечення якості серед членів організації та зацікавлених сторін; проведення експертиз діяльності агентств-членів асоціації та співробітництво з зарубіжними (не європейськими) організаціями, об'єднаннями та асоціаціями [342, 345].

Європейська система забезпечення якості освіти ґрунтується на Європейських стандартах і рекомендаціях (ESG), які включають три основні складові: внутрішнє забезпечення якості у закладах вищої освіти, зовнішнє

забезпечення якості та функціонування агенцій із зовнішнього контролю. Внутрішні процедури забезпечення якості охоплюють політику та процедури навчальних закладів, перегляд навчальних програм, забезпечення якості викладацького складу та інших ресурсів. У забезпеченні якості освіти в Європі ключову роль відіграють незалежні акредитаційні агенції, що контролюють стандарти освітніх програм, надають акредитацію та здійснюють оцінювання закладів.

Історично процеси реформування систем вищої освіти в країнах Європи були нерозривно пов'язані з політикою Європейського Союзу, спрямованою на економічне об'єднання та спільний розвиток. З середини XX століття європейські країни прагнули до інтеграції, що охоплювало й об'єднання освітніх систем, обмін досвідом та адаптацію інноваційних підходів до навчання.

Цей процес інтеграції освітніх систем та впровадження європейських стандартів якості значно покращив навчальні практики та методики, зокрема у медичній освіті. Важливою складовою цієї трансформації стало створення єдиного освітнього простору, який дозволяє забезпечити мобільність здобувачів і викладачів, а також сприяє підвищенню рівня медичної освіти через обмін досвідом та спільні дослідження.

Особливою є роль таких країн, як Великобританія, Німеччина, Іспанія, Франція, Нідерланди, які були серед перших, хто визначив забезпечення якості вищої освіти як стратегічний пріоритет. [346]. Їхня система акредитації та сертифікації освітніх програм служить модельним прикладом для інших європейських держав. Вони заклали основи для створення європейської асоціації забезпечення якості вищої освіти (ENQA), яка займається моніторингом та вдосконаленням процедур забезпечення якості вищої освіти, сприяє поширенню нових ідей та кращих практик у цій галузі.

Національні системи вищої освіти, зокрема в галузі медицини, враховують культурні та соціальні особливості кожної країни, однак всі вони працюють за єдиними європейськими стандартами, що дозволяє забезпечити необхідний рівень знань та кваліфікацій для медичних фахівців. Такі зусилля сприяють

підвищенню професійної компетентності та готовності випускників до роботи в різних медичних умовах, а також забезпечують можливості для їхнього безперервного професійного розвитку.

Завдяки цьому підходу можна значно підвищити якість медичної освіти в Україні, застосувавши європейські стандарти та механізми забезпечення якості. Це включає інтеграцію сучасних методик навчання, таких як симуляції та практичні тренінги, впровадження програм безперервного професійного розвитку медичних працівників, а також покращення ресурсної та матеріально-технічної бази навчальних закладів.

У свою чергу, це сприятиме підвищенню кваліфікації українських медичних фахівців і відповідно — покращенню якості медичної допомоги, що є важливим етапом на шляху до досягнення європейських стандартів охорони здоров'я. Реформи у медичній освіті, орієнтовані на інтеграцію в європейський освітній простір, дозволять Україні стати частиною міжнародної медичної спільноти, підвищити свою конкурентоспроможність на ринку медичних послуг і гарантувати найвищу якість обслуговування пацієнтів.

Вивчення найкращих європейських практик у медичній освіті та їхнього потенціалу для впровадження в Україні є важливим кроком для розвитку національної системи підготовки медичних кадрів [347]. Основна мета державної політики в цій сфері – забезпечення підготовки висококваліфікованих спеціалістів, що є важливою частиною реформ у системі охорони здоров'я. Це особливо актуально, оскільки рівень медичних послуг, які надаються населенню, тісно пов'язаний з якістю підготовки майбутніх лікарів. Для наближення рівня медичної освіти до міжнародних стандартів слід оновити навчальні програми, адаптуючи їх до сучасних наукових досягнень і вимог медичної практики. Зокрема, необхідно зосередити зусилля на підвищенні якості навчання у закладах вищої освіти, впроваджуючи новітні технології в навчальний процес та залучаючи кваліфікованих викладачів. Одним із пріоритетів також є створення сучасної навчально-методичної бази для підготовки компетентних фахівців.

Вивчення європейських підходів у розвитку медичної освіти може надати Україні корисний досвід для вдосконалення системи підготовки медиків, забезпечення високої якості освіти та медичних послуг. Дослідники, такі як В. Бабаєв, М. Дебич, О. Ісаєва та інші, аналізували європейські стратегії розвитку медичної освіти [348, 349, 350]. Одним із ключових завдань для медичних фахівців в Україні є готовність до інновацій, розуміння трансформаційних процесів у галузі, високий професіоналізм та прагнення до постійного розвитку.

На основі Концепції професійного ліцензування лікарів всі медики в Україні мають досягти необхідного рівня знань та навичок, відповідного міжнародним стандартам. Це підкреслює важливість вищої медичної освіти та її ролі в житті людини і суспільства загалом. Впровадження нових принципів у систему доступу до професії лікаря також є актуальним, оскільки це сприятиме розвитку медичної освіти в Україні в умовах європейської інтеграції. Важливий аспект інтеграції полягає в тому, щоб адаптувати методики та зміст навчання відповідно до вимог сучасного світу та розвивати міждисциплінарні підходи у викладанні.

Така інтеграція вимагає від здобувачів вищої медичної освіти творчого мислення, здатності вирішувати практичні завдання, залучаючи наявні знання, а також обґрунтовувати свої аргументи. Це досягається завдяки використанню інноваційних курсів та сучасних технологій. Інтеграція медичної освіти розвиває у здобувачів вищої медичної освіти гнучке мислення, що дозволяє їм аналізувати проблеми з різних сторін та шукати творчі рішення. Також важливим є розвиток комунікативних навичок, що є важливими для успішної професійної діяльності у медицині [350].

В Україні, як і в країнах ЄС, медична освіта має спиратися на чотири принципи Європейського простору вищої освіти (ESG):

1. Заклади вищої медичної освіти несуть первинну відповідальність за якість вищої медичної освіти, яку надають, та періодично здійснюють самооцінку її надання, залучаючи здобувачів та громадськість.

2. Забезпечення якості медичної освіти повинно відповідати системі вищої освіти країни, автономії університетів, різноманітності освітніх програм і вибору освітніх траєкторій здобувачами освіти та слухачами.

3. Забезпечення якості медичної освіти сприятиме розвитку культури належної якості.

4. Забезпечення якості медичної освіти повинно враховувати потреби та професійні очікування майбутніх лікарів і провізорів, а також потреби закладів охорони здоров'я та суспільства загалом [347].

Розглянемо досвід Великої Британії, Німеччини та Іспанії у державному управлінні медичною освітою, що може слугувати взірцем для України у вдосконаленні національної системи підготовки медичних кадрів. У кожній із цих країн напрацьовано практики, які забезпечують високу якість навчання медичних фахівців і які потенційно можуть бути адаптовані для покращення української системи медичної освіти.

У Великій Британії медична освіта та підготовка кадрів у сфері охорони здоров'я базується на високих стандартах, що підтримуються ефективною співпрацею між університетами, медичними школами та Національною службою охорони здоров'я (NHS). Така взаємодія дозволяє забезпечити якісне навчання, яке відповідає сучасним вимогам та стандартам, та готує спеціалістів, здатних ефективно працювати у різних напрямках медичної сфери. Основні практики, що сприяють досягненню цієї мети, включають:

1. Ранню клінічну практику, завдяки якій британські здобувачі медичних спеціальностей мають можливість ознайомитися з реальними клінічними ситуаціями з ранніх етапів навчання, що дозволяє їм поступово входити в професійну діяльність. Під час цієї практики здобувачі набувають навичок спілкування з пацієнтами, опановують основи діагностичних і терапевтичних методів та розвивають впевненість у своїх силах. Такий підхід є особливо важливим, адже дозволяє майбутнім лікарям не лише теоретично засвоїти основи медицини, але й на практиці зрозуміти та відчувати специфіку роботи з

пацієнтами, що підвищує якість підготовки та формує професіоналізм випускників.

2. Систему безперервного професійного розвитку (Continuing Professional Development, CPD) для лікарів та медичних працівників. Програми CPD передбачають регулярну участь у навчальних семінарах, тренінгах, симпозіумах та конференціях. Це дозволяє фахівцям постійно оновлювати свої знання, бути в курсі новітніх розробок у сфері медичних технологій і методів лікування, а також адаптувати свою практику до змін у медичних стандартах та протоколах. Такий підхід сприяє підтримці високої якості медичних послуг та впевненості пацієнтів у тому, що лікарі володіють актуальними знаннями та компетенціями.

3. Оцінку якості освіти. Медичні навчальні заклади у Великій Британії проходять регулярні перевірки та оцінювання з боку Генеральної медичної ради (General Medical Council, GMC), що забезпечує відповідність навчальних програм встановленим стандартам. GMC здійснює перевірки, спрямовані на забезпечення високої якості викладання та гарантує, що здобувачі-медики отримують необхідні знання та практичні навички для успішного виконання своїх обов'язків. Оцінювання передбачає ретельну перевірку навчальних програм, методик навчання, кваліфікації викладачів та рівня технічного забезпечення. Такий підхід дозволяє підтримувати стандарти підготовки медичних кадрів на високому рівні та забезпечує їхню здатність відповідати професійним викликам сучасної медицини.

Німеччина демонструє ефективний підхід до управління медичною освітою завдяки інтеграції міжпрофесійної освіти, акценту на дослідженнях та тісній співпраці між закладами освіти та клініками. Ці підходи формують новаторські рішення для підготовки медичних фахівців, що забезпечує їхню готовність до роботи у різноманітних сферах охорони здоров'я. Одним із ключових елементів цих програм є слідуючі компоненти:

1. Міжпрофесійна освіта (Interprofessional Education, IPE). Важливим аспектом навчальних програм у Німеччині є міжпрофесійне навчання, де здобувачі різних медичних спеціальностей співпрацюють для досягнення

спільних цілей. Це сприяє розвитку навичок командної роботи, комунікації та розуміння міждисциплінарних аспектів догляду за пацієнтами.

2. Наукові дослідження та інновації. Німецькі медичні школи активно залучають здобувачів до наукових досліджень і проєктів. Вже на етапі навчання здобувачі мають можливість брати участь у дослідницьких проєктах, писати наукові статті, брати участь у конференціях, що допомагає їм розвивати навички критичного мислення та наукової обґрунтованості практики.

3. Співпраця з клініками. У Німеччині медичні навчальні заклади підтримують тісний зв'язок з клініками, де здобувачі проходять практику. Це дозволяє майбутнім лікарям здобувати досвід у реальних умовах, інтегруючись у систему охорони здоров'я ще під час навчання. Такий підхід забезпечує високу якість підготовки та формує нове покоління лікарів, які здатні працювати злагоджено в медичних командах.

Іспанія приділяє велику увагу практичному навчанню, що охоплює:

1. Симуляційне навчання. Іспанські медичні навчальні заклади активно використовують симуляційні центри, які обладнані новітніми технологіями. У таких центрах здобувачі можуть практикуватися в реалістичних клінічних сценаріях, відточуючи свої навички до моменту, коли вони зможуть застосувати їх у реальній практиці. Цей підхід допомагає знизити ризики під час клінічної практики та підвищити впевненість здобувачів.

2. Обов'язковий безперервний професійний розвиток. Іспанія впровадила обов'язкові програми для медичних працівників, які передбачають навчання протягом усього життя. Це дозволяє лікарям і медичному персоналу постійно оновлювати свої знання та слідкувати за новими досягненнями у медицині, що забезпечує високу якість медичних послуг.

3. Інтеграція новітніх технологій. В Іспанії активно застосовують сучасні технології та методи навчання, зокрема цифрові платформи для проведення тестів і тренувальних симуляцій. Ця практика полегшує доступ здобувачів до навчальних матеріалів і допомагає їм краще освоювати теоретичні та практичні аспекти медицини.

Впровадження досвіду Великої Британії, Німеччини та Іспанії в системі медичної освіти України відкриває можливості для значного вдосконалення якості підготовки медичних працівників і підвищення стандартів охорони здоров'я. Кожна з цих країн має унікальні підходи до підготовки медичних кадрів, що можуть стати джерелом натхнення та основою для реформ в Україні.

Один із ключових аспектів британської моделі – акцент на практичну підготовку та раннє клінічне навчання. Британські здобувачі-медики з перших років навчання залучаються до роботи з пацієнтами, що допомагає їм формувати комунікаційні навички, розвивати професійні компетентності та впевненість у своїх силах. В Україні адаптація цього підходу може полягати в реструктуризації навчальних програм, щоб надати здобувачам більше можливостей для практичної роботи та взаємодії з пацієнтами вже на ранніх етапах освіти. Це дозволить майбутнім лікарям краще підготуватися до реалій клінічної практики, що позитивно вплине на їхню професійну готовність та якість надання медичних послуг.

Крім того, Британія активно підтримує безперервний професійний розвиток для медичних працівників, що включає участь у семінарах, тренінгах та навчальних програмах. Впровадження CPD в Україні сприятиме підвищенню якості медичної допомоги та розвитку культури постійного навчання серед медичних працівників, що є важливим для підтримки високих стандартів у галузі охорони здоров'я.

Німецька система медичної освіти акцентує увагу на міжпрофесійному навчанні, де здобувачі-медики, медсестри та інші медичні спеціалісти спільно працюють над вирішенням клінічних завдань. Інтеграція досвіду спільного навчання в Україні сприятиме розвитку командної роботи, взаємодії та комунікативних навичок, що допоможуть майбутнім медичним працівникам надавати скоординовану, орієнтовану на пацієнта допомогу. Такий підхід є особливо цінним у контексті мультидисциплінарного лікування та комплексного підходу до надання медичних послуг.

Важливо також зазначити, що Німеччина активно залучає здобувачів до

дослідницької діяльності. Впровадження дослідницьких компонентів у навчальні програми в Україні сприятиме розвитку культури наукових досліджень, інновацій та обґрунтованих практик. Це дасть майбутнім фахівцям можливість бути в курсі новітніх наукових розробок і застосовувати їх у своїй клінічній практиці.

Іспанський підхід до медичної освіти вирізняється акцентом на симуляційне навчання, яке включає використання спеціальних центрів для моделювання клінічних ситуацій. Такий підхід дозволяє здобувачам відпрацьовувати навички та вдосконалювати свою підготовку в умовах, максимально наближених до реальних. Впровадження центрів моделювання в українських медичних закладах допоможе підвищити рівень підготовки майбутніх медичних працівників, сприяючи зростанню їхньої професійної компетентності та безпеки пацієнтів.

Окрім того, Іспанія приділяє велику увагу безперервному професійному розвитку, запроваджуючи обов'язкові навчальні курси та семінари для медичних працівників. Такий підхід може стати корисним для України, забезпечуючи постійне вдосконалення навичок медичних спеціалістів та адаптацію до швидко мінливих медичних стандартів.

Нижче наведена таблиця, яка відображає основні аспекти кращих практик у Великій Британії, Німеччині, Іспанії та можливості їх адаптації в Україні.

Таблиця 1.

Основні аспекти кращих практик у медичній освіті Великої Британії,
Німеччини та Іспанії та можливості їх адаптації в Україні

Аспект	Великобританія	Німеччина	Іспанія	Україна
Регулювання та акредитація	General Medical Council (GMC) та Quality Assurance Agency (QAA) здійснюють регулювання та акредитацію медичних шкіл.	Institute for Medical and Pharmaceutical Examination Issues (IMPEI): Регулює медичну освіту та проводить національні іспити.	Ministerio de Sanidad (Міністерство охорони здоров'я): Регулює медичну освіту та акредитацію медичних шкіл.	Впровадження програм безперервного професійного розвитку. Створення професійних коледжів для сертифікації.

Аспект	Великобританія	Німеччина	Іспанія	Україна
Навчальні програми та інтерншипи	Стандартизовані навчальні програми з чітко визначеними результатами навчання. Foundation Programme – дворічна програма після медичної школи.	Staatsexamen: Національні іспити для ліцензування лікарів, двоступеневий процес навчання з фундаментальними та клінічними науками.	MIR (Medico Interno Residente): Обов'язкова резидентура після закінчення медичного факультету, яка триває від 4 до 5 років.	Розробка стандартизованих навчальних програм, заснованих на компетенціях. Впровадження обов'язкових інтерншипів.
Професійний розвиток	Continuing Professional Development (CPD) та Royal Colleges забезпечують безперервну освіту та сертифікацію лікарів.	Continuing Medical Education (CME): Обов'язкова система для безперервного професійного розвитку, акредитована професійними організаціями.	Continuing Medical Education (CME): Безперервна освіта для лікарів, організована професійними асоціаціями.	Впровадження обов'язкової системи безперервної медичної освіти, акредитованої національними професійними організаціями.
Фінансування та ресурси	Державне фінансування через NHS, стипендії та гранти для здобувачів медичних шкіл.	Державне фінансування медичних університетів, стипендії та гранти для здобувачів медичних шкіл.	Державне фінансування медичних університетів та лікарень, стипендії для здобувачів.	Залучення додаткових джерел фінансування для медичних університетів, запровадження стипендій та грантів для підтримки здобувачів.
Дослідження та інновації	Підтримка досліджень через National Institute for Health Research (NIHR), інтеграція досліджень у медичну практику.	Deutsche Forschungsgemeinschaft (DFG): Підтримка медичних досліджень, інтеграція наукових досягнень у навчальні програми.	Instituto de Salud Carlos III: Фінансує медичні дослідження та інновації, підтримує інтеграцію досліджень у практику.	Збільшення фінансування наукових досліджень, інтеграція результатів досліджень у медичну освіту та практику.
Цифровізація та інновації	Використання цифрових технологій, онлайн-ресурсів для навчання, розвиток симуляційних центрів.	Використання цифрових технологій для навчання, розробка онлайн-курсів та симуляційних центрів.	Використання цифрових технологій для навчання, розвиток онлайн-курсів та симуляційних центрів.	Впровадження цифрових платформ для навчання, створення симуляційних центрів для практичного навчання здобувачів.

Підсумовуючи вищесказане, можемо зробити головний висновок, що інтеграція найкращих практик Великої Британії, Німеччини та Іспанії здатна

стати потужним поштовхом для покращення системи медичної освіти в Україні.

Велика Британія демонструє ефективну модель структурованої післядипломної підготовки, яка дозволяє медичним фахівцям не лише здобувати необхідні знання, а й поглиблювати практичні навички у своїй спеціалізації. Така модель забезпечує високу компетентність лікарів, сприяючи сталому професійному зростанню та глибокому розумінню клінічних методів, що особливо важливо для комплексної та якісної медичної допомоги.

Німеччина, відома своєю систематизованою структурою медичної освіти, забезпечує якісну підготовку спеціалістів через комплексні навчальні програми та управління освітньою системою, що орієнтується на інтеграцію практичного навчання на різних етапах. Окрім цього, широке використання симуляційних методів дозволяє здобувачам здобувати практичні навички у середовищі, максимально наближеному до реальних клінічних умов. Такий підхід до навчання допомагає майбутнім лікарям розвивати впевненість, комунікативні навички та здатність швидко приймати рішення, що є критично важливими у сучасній медичній практиці.

Іспанія робить акцент на інтенсивному залученні студентів до наукових досліджень та програмах безперервного професійного розвитку, створюючи середовище для глибокого наукового підходу та інновацій. Постійна участь у дослідницьких проєктах дозволяє здобувачам не тільки бути в курсі новітніх наукових досягнень, а й застосовувати їх у клінічній практиці. Безперервний професійний розвиток, що є обов'язковим у рамках іспанської моделі, сприяє підтриманню актуальності знань і навичок лікарів, забезпечуючи високу якість медичної допомоги.

Застосовуючи ці передові практики, Україна зможе значно підвищити рівень медичної освіти, створивши сприятливі умови для постійного професійного зростання своїх медичних працівників. Впровадження глибокої післядипломної підготовки дозволить медичним фахівцям розвивати свою експертність, розширення можливостей для наукових досліджень стимулюватиме інновації, а інтеграція сучасних технологій та симуляційного

навчання сприятиме розвитку передових практичних навичок. Це, своєю чергою, забезпечить надання високоякісної медичної допомоги, зміцнить охорону здоров'я в Україні та позитивно вплине на стан здоров'я населення.

Таким чином, стратегічне запозичення та адаптація найкращих практик є ключем до створення медичної освітньої системи, здатної відповідати на виклики сучасної медицини, та формування висококваліфікованих, професійно орієнтованих медичних працівників, що матимуть необхідні компетентності для забезпечення здоров'я нації.